

Aki elment...

...köztünk volt. Ez a fájdalmas emlénye marad mindazoknak, akik személyesen ismerték Baka Istvánt. A Kincskereső szerkesztősége, a Molnár utca és jaj, a kórház felé már nem fordulhat az ember, hogy Baka Istvánnal találkozhasson, amikor is a kéziratát szerénykedő kíváncsisággal átadó költő várakozó tekintetében belekapcsolja a magát, már nem beszélgethetünk az új CD-lemezről, irodalmi ügyekről, fiatal tehetségekről, az új prózatervekhez szükséges könyvekről, gondokról, melyek nem voltak nagyon költőiek, hiszen a megélhetéstől való félelem tornyozta őket.

Kosztolányi Dezső szerette kortársait rangsorba állítani, az első öt, az első tíz stb. Ma már tudjuk, hogy Baka István a magyar költészet első tízes csapatában van. Nem szegedi elfogultság ez, Lator László, Fried István, Fűzi László, Dérczy Péter, Határ Győző és Árpás Károly alapvető tanulmányai jelölték ki Baka István költészetének helyét erre a rangra.

Költészet-történeti tanulmány tárgya lehet majd, hogy ez a térván induló költő, aki a hatvanas években még az új baloldali utcába is betévedt, hogyan találta meg a maga tárgyát és hangját, mint lett Széchenyi István, Vörösmarty, Dózsa, Ady örököse, mindezek élő példák a maga kora számára.

Már verseket írt Baka, amikor az egyik tanára előtt nem tudta produkálni a verstani földadatot, megszegyenült. Ekkor elhatározta, hogy a verstan meg tanulja. A vers formagazdagságának aligha volt jobb tudója a mai magyar költészetben, mint ő. A szabadvers ritikán érintette meg, költésze a formagazdagságban tobzódik. Ezért is szerették a kiadók, folyóiratok az ő műfordításait, egyenrangúak az eredetivel, egyetlen ütemet, rímet nem adott föl fordítás közben. Amikor Csatlós János, a svédországi magyar író, műfordító olvasta az első Bellman-fordításokat Bakától, a svéd Csoknaira ismert a szövegben, mert Baka fáérett arra a formára, mely

a kétszáz éve élt európai költők sajátja volt. Verskultúrája mögött ott munkált Baka nagy zenei ismerete is. Akárhol is írt, olvasott, meditatált, de még baráti beszélgetés közben is, a zene szólt mellette. Szomorúan szép jelenet volt, haldoklásában is erre a zenére, kedves zeneszerzőire reflektál utoljára. Költésze a zene jegyében született, érteni csak Bach, Mozart, Mahler zenéjével együtt lehetséges. Mahlernek aligha volt külön érteje és hódolója nála. Mahler magyar költői visszhangja nála a leggazdagabb.

Költészetében szeretett alteregókat mutatni föl maga helyett. Yorick Pehotnij (prózájában a Fiú), nagy kultúrák hanyatló világában vergődő szellemei panaszok ezekben az alakokban. Hallom, hogy Oleg Rosszianov, a magyar irodalom szorgos és értő orosz fordítója most készíti a Pehotnij-versek orosz fordítását, mint ismeretlen orosz költőt fogja bemutatni az olvasóinak.

Baka prózát is írt. Jobbára szülőföldje, Szekszárd tájait transzponálta ezekbe a kissé irracionális világú írásokba. Képzete a valóság és a kitalálás között mozgott. Szekszárd az elhagyott, de mindig vágyott szülőföld volt számára, ahogy Babitsnak és Mészöly Miklósnak is. De Baka kenyerét Szegeden tette le az Isten, itt kellett elfogyasztania. (Török hit, hogy az Isten valahol leteszi a kenyerünket, ott kell élnünk, amíg el nem fogy.) Alig van verse Bakának, amelyekben ne ezzel a sorsot kijelölő Istennel vitatkozna. Az Istennel viaskodó nagy magyar költészet sorába tartozik Baka István életműve is.

1995. szeptember 25-én tette meg Baka István utolsó útját Szegedről Szekszárdra, vitte a fekete autót. Megtért a kicsit ironikusan, kicsit komolyan idézett Hány Jánoshoz, akit olyan elődnek tekintett, mint a világirodalom nagyjai a XX. században a bohócokat, bolondokat. A szerep és valóság most találkozott.

Ilia Mihály

Köszönet

Nem voltunk barátok. Utólag illetlenség lenne beállni a növekvő sorba. Mindig jól tudtunk együtt dolgozni, de amikor kollégák lettünk, ez már nem volt ilyen egyszerű. Ő gyanakvással figyelte megérkezésemet a Kincskereső szerkesztőségébe, én sértődötten nyugtáztam a gyanakvását.

Pedig fölöslegesen aggódott. Az ő személye volt az egyik legfontosabb érv Dlusztus Imre szemében, hogy fölállalja ezt az épp elsüllyedés előtt álló gyereklapot. Meg is mondta nekem, hogy ma Szegeden Baka Pista a Juhász Gyula.

Ezt azóta sokszor hallottam, még le is írtam, de akkor katartikus változásokat indított el bennem.

Életművét újraolvastam döbbenem rá, hogy megsértettem. Ha csak gondolatban is. A nagy költőt kisebb bűn megtagadni, mint elismerő vállonveréssel besorolni egy dicséretes alacsonyabb osztályba.

Az emlékezés története

Most, hogy Baka halálával olyan szomorú lett minden, vagyis hát szomorú volt éppen eddig is, csak azóta, mióta az ő teste hosszabb búcsúút után még hosszabb átlomnak engedte át magát, ez a szomorúság valahogy megül itt, én legalábbis jártomban-keltemben ezt érzem, reánk telepedett egy kicsit, és mintha távozni se nagyon akarna –, szóval most akkor azt kérdezi magától az ember: milyen az, amikor szavak nélkül lesz valaki? Hogy éljen meg az ember – még halálában is

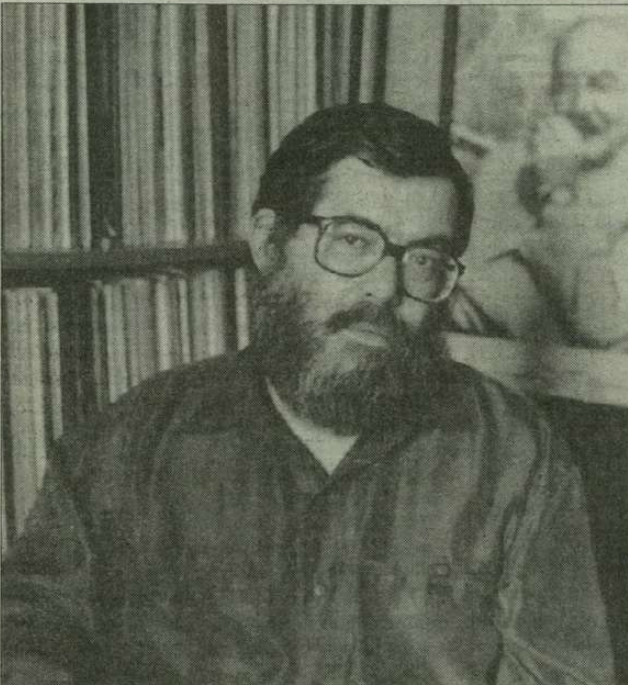
– szavak nélkül? S egyáltalán: meddig mehet ez így?

A legszebb történet mindig szavak története is. A legszebb emlékem róla, hogy voltak szavai. Az emlékezés fájdalma idővel majd történetté szelidül, mely történet hitelét az ő szavai adják meg. S a dolgok rendje szerint most kezdetét veszi egy másik történet, de úgy volna jó, ha ő majd erre is emlékezhetne. Ezért búcsúzóul én szavakat bíznék rá, szomorú álmában hadd álmodja versé azokat.

Belányi György

Baka István

(1948–1995)

November angyalához

Jöjj el hozzám, köd-peplumodban és
Krizantém-ölel, öszöm angyala!
Lefordítottad fátyladat, de ma –
Bár kőpapucsban – a szívembe lépsz.

Lennék halottad, s úgy élnék veled,
Ahogy gyökérrel él a föld, a víz;
S bár szemgolyód fehér, akár a gipsz,
Poromból támaszt föl tekinteted.

Jöjj el hozzám, november angyala!
Halottak napja elmúlt, – élni kell!
S ha élni kell, a kő is énekel,

S bódít krizantém-szirmod illata, –
Halotti mécs, öröklét lángja tán?
Mindegy! Fejem öledbe hajtánám.

Baka Pista vendégei

1974 nyarán fölhívtam egy fiatal költőt: itt vannak Szegeden, de egy kis gond van a babával – tisztába kéne tenni. S nemokára itt voltak nálunk a pici Ágnessel – Baka Pistáék. Tünde nekilátott az aktuális teendőkhöz, én pedig hirtelen ötlettel megkérdeztem Pistát: nincs-e kedve a Kincskeresőhöz jönni, munkatársnak?

Volt... Persze, nem mindenki lelkesedett érte – Pistának máris rossz híre kelt a hatalom bizonyos köreiből, akkortájt jelent meg gyönyörű verse, a Székelyek című –, a Tiszatáj és a minisztériumi fiatalok hathatós támogatása is kellett, hogy a felsőbbégség jóváhagyja. De sikerült, s az első országos Kincskereső-számot már együtt szerkesztettük.

Baka Pista kristálytisza és kristálykeménységű ember volt, ízig-vérig költő, aki teljes személyiségét beleadta a munkába is. Versrovatán láthatta bárki, hogy kitűnően érti-érzi a gyermekleket. De ott feszült ebben a rovatban egy alapvető személyiségjegye is: a mindenkor hatalommal való mindenkor szembenállás. Visszanyomozható például, hogy az adott időszak épp „ügyeletes szilenciúmosait”, az elhallgattatott költőtársakat (hol egy Csoórit, hol egy Eörsit, hol egy Nagy Gáspárt) különös előszeretettel közzölte; ha

másutt nem, a Kincskereső hasábjain rájuk lelhetek az olvasók, ide ugyanis nem figyelt a cenzor. Pista pedig úgy tudott örülni ezeknek a szerkesztési csínyeknek, mint egy nagy gyerek.

Kincskereső-beli szobájában mindig ült valaki: egy barát, egy volt diák, egy múzsa, egy idegenből érkezett hazánkfi... vagy együtt egy nagyhangú, vidám társaság, frók, szerkesztők, általában nagyformátumú tehetségek, de néha dilettánsok is (nem volt szíve kidobni őket). S ha épp senki se látogatta meg, akkor ott ült mellette Hazi, a Látomásos Angyala. És ilyenkor harsogott a szobájában a zene, felhőzve szállt a pipafüst, és zengett, zengett az írógép. Versek születtek, ihletett remekművek...

Mindaddig, míg meg nem szólt a telefon, s nem szólította ismét valaki – egy barát, egy régi évfolyamtárs vagy egy verseteket hozó ifjú költő.

Életformája volt ez a szerkesztőségbeli otthonulás. S akkor még úgy tűnt, hogy ez folytatható az idők végeztéig... Csak Hazi jelenléte érződött, csak olvastuk gyönyörűséggel az új verseket, s nem láttuk az idő kódében készülődőt: November Angyalát...

Simai Mihály

(...)

Ha valakiről életében nem írtam, mert éppen közelsége nem engedte ezt, és ha halála után azonnal tollat ragadok, azt kell hinnem, valami nincs rendben velem. Hát mégis, ezt írom itt le. Ha eddig bárkit elvezítettem, aki barátságával közel állt hozzám, hosszú évek elteltével lettem képes arra, hogy bárhol is leír-

jam magamnak őt. Képtelenség most elvárni azt tőlem, hogy bármit is rábízjak néhány eseten mondatra. Mert az egyetlen mondatok a szeretetről és a megbecsülésről szólnak. Így sem: szeretettel és megbecsüléssel gondolok rá, sokszor gondolok, és nem fogalmazok.

Podmaniczky Szilárd

A tanár

Másfél évtizede, az akkor még harcos FIJAK (Fiatal Írók József Attila Köre) ülésére Belányi Gyurka vitt föl Pestre, autóstoppal, ahogy illett. Ő már sok-sok publikációval, régen kötetre éretten, én néhány Tiszatáj-közléssel, alig-alig ismertem álltam a szakma elé: verseinket olvastuk föl, s vártuk a kritikát. Volt egy metaforám, amin alaposan elévődött a publikum: Odüsszeusz szívét az árbochoz szögeztem. Emlékszem, Döbrentei Kornél, aki az aradi vértanúkra utalva a szinesztéziák egész sorát halmozta egymásra, egészen a „tizenhárom fokos názáreti bor”-ig, azon az állásponton cövekelte le, hogy ha a szívbe szög fúródik, akkor nincs folytatás, nincs szírének, nincs bárka, egészen egyszerűen ez a vég. Pete György, a szobathelyi Életünk főszerkesztője viszont a szív allegorikus jelentését emelte ki, mondván, jelkép hatol jelképbe, s így elfogadhatónak találta a képet.

A vita megosztotta az írókat, s talán a sokat látott Deák étterem-

ben is ezen évődött volna, ha Zalán Tibor nem tesz egy témazéró javaslatot: el kell menni Szegeden Baka tanár úrhoz, majd ő megmondja, lehet-e ezt így.

Baka már akkor etalon volt, a képzés professzora, s ha indult volna Szegeden költő tanszék – mint ahogy morfondírozott előttem egykoron a Szegedi Egyetem című lap –, akkor vitán fölült az övé lett volna a tanszékvezetői poszt.

Amit pedig Zalán javasolt, az maga volt a gyakorlat: ha Szegeden valaki verse fogott, előbb-utóbb Baka Pista fogadóórán találta magát.

Most jöhetne a záró fordulat, a pehelysúlyú sztereotípiá, hogy Pista immár az égi katedrálról figyeli a versíró kezét, de tudjuk, hogy ez nem így van. Halálával most a hiányról írt egy fekete gránittömböt, egy megfjethetetlen metaforát, amiről csak azt tudjuk, hogy iszonyú a súlya, hogy egyszerűen: van.

De nincs jelentése.

Vecseryné Imre

Baka Istvánról

Közeli szomszédok voltunk. Életünk egy szakaszában kétszerezesen is, hiszen a Victor Hugo utcai szerkesztőségben csupán egy ajtóhoz billegtetett szekrény választotta el szobáinkat egymástól. Hallgattam frögéneket kattogását, ezzel együtt Mozartot, Mahlert vagy Bartókat.

Barátok, közeli ismerősök soha nem mulasztják el megemlíteni. Pistánk milyen arányosan tudott ügyetlen és igénytelen lenni: ha két pohár bor, egy kávécsészé került az asztalra, legalább egyet ebből a második mozdulatával elsodort, rendszerint a nadrájjára. Legyintett csak az első fölszisszenés után. Igen, a nadrágra, de nem ám a kéziratpapírra! Szentanúja voltam, amikor egyik új versének első példányán szétmászolódtam

kissé az indigó odanyomott sarka. – Nem számít – mondtam neki –, adjak csak, ez így szabályos nyomdai kézirat. – Nem adhatom így ki a kezemből – rántotta vissza a lapot, s pár perc múlva újrágépelve, makulátlan tette le az asztalomra.

Mert igenis: hallatlanul igényes volt. Igényes a gondolatra, a költői képre, a leírt mondatra. Igényes volt mindarra, ami nem műlékony hétköznapi kacat, hanem az utódokra hagyandó érték. Igényes volt a Műre, amelyet fölépített. Kész életművet hagyott ránk, mégis tele bőrrönddel hagyott itt bennünket, mint kedves Bartókja. Ezért különösen fájdalmas a búcsú.

Annus József

Első emlékeim Pistáról

1968 őszén fölkeresett tanári szobámban az akkor másodéves egyetemista Baka István, hogy véleményezzem verseit, stilszerűen, mert abban az időben én voltam a verstan előadója az egyetemen. Tíz-egynéhány verset hozott, még arra is jól emlékszem, hogy kézzel írva, kitépett kockás füzetlapokon. Még aznap elolvastam őket nagy gyönyörűséggel: meglepően érett, egységes költői világképet tartalmazó írások voltak, kiváló poétikai eszköztárral. Én akkoriban a Tiszatáj prózarovatának vezetője voltam, a versrovat vezetője Iliá Mihály volt. Neki adtam oda a verseket, meleg ajánlással. Mihály pár nap múlva örömmel mondta, hogy neki is nagyon tetszettek, többet közülük közlésre is elfoga-

dott. Így került sor a Baka-versek első Tiszatáj-beli megjelenésére a lap 1969 februári számában, majd ugyanebben az évben még további két számban is olvashatók költeményei, s ettől kezdve rendszeresen jelen volt a folyóiratban, a későbbi években már prózai művekkel is. Érdekes, hogy már legelső verseiben föllelhetők azok az alapulajdonságok, amelyek későbbi költeményeiben még kifejtettebben megtalálhatók: a konkrét történelmi helyzetek drámaiságához és az egyetemes emberi témákhoz egyaránt vonzó líráját fegyelmezett formájú képgazdag gondolatosság jellemzi. Róla szólva egyáltalán nem frázis az, hogy halála óriási veszteség.

Vörös László

Petri Csathó Ferenc

Borozgatunk Bakával

Tündének

Azt mondják, meghaltál, s hogy mondjam meg neked:
Szekszárdon lesz méltó diszírshelyed.

Nem értem ezt, mi itt borozgatunk

a Molnár utcai lakásban.

Magasban minden ablaka.

Nem látni fel ide. Majd megmondom neked:

holnap három pohár vodkát iszik Pehotnij,

és újabb verset ír Baka.

A halálhírét terjesztőket

(buták, bolondok kasztja)

a tollhegyére fölakasztja,

göcög rajtuk, parnasszusi

távlatból szánja őket.

Szeged, 1995. szeptember 26.